

Eusebi Ayensa

Per què Grècia, avui?

Premi d'Assaig
Mancomunitat de
la Ribera Alta

TEXTURES

INTRODUCCIÓ

En un llibre clàssic que porta el suggestiu títol de *Pourquoi la Grèce?* i que ha estat traduït a un munt d'idiomes, la filòloga i acadèmica francesa Jacqueline de Romilly es pregunta com és que Grècia ha condicionat fins a tal punt la civilització occidental que aquesta no es pot entendre deslligada de les seves arrels clàssiques. Com és, dit altrament, que un país –si és que podem parlar de país en referir-nos a la Grècia clàssica– que no conquerí mai cap poble i que, en canvi, fou dominat per macedonis i romans, un país que ni tan sols sabé construir la seva unitat i que només aconseguí fundar colònies arreu de la Mediterrània que no eren més que illots, sense relació sovint els uns amb els altres i que no pretenien annexionar o dominar els països que els acollien, com és, doncs, que un país com aquest segueix donant sentit al projecte comú europeu? La mateixa Europa que cada dia anem forjant, a empentes i rodolons, porta el nom d'una heroïna raptada per Zeus, i expressions com complex d'Èdip, fil d'Ariadna, taló d'Aquil·les o Jocs Olímpics són d'ús habitual en la nostra parla diària.

L'encert de Grècia, però, com assenyala Romilly, no fou el de forjar una sèrie d'expressions més o menys afortunades que permeten definir conceptes eterns. Si, com segueix dient aquesta acadèmica francesa, respirem l'aire de Grècia, sense saber-ho, a cada instant, és perquè els grecs, a diferència d'altres civilitzacions, van convertir l'home en el centre del seu univers, en la creació més sublim del seu –i el nostre– món. L'ésser humà és la mesura de totes les coses, afirmà el filòsof grec Protàgores en el segle v aC, i en un famós cor de l'*Antígona*, representada per primer cop a

Atenes l'any 442 aC, Sòfocles declarà que «moltes són les coses meravelloses però res és tan meravellós com l'home».

Com ja va dir Fernando Pessoa al *Llibre del desassossec*, Europa és una combinació de cultura grega, ordre romà i moral cristiana, tres components, però, que tenen un pes diferent en la configuració de l'ànima europea, ja que el primer s'imposa clarament damunt dels dos darrers, de contingut tècnic i ètic. En resum, doncs, l'herència grega, basada en l'exaltació de l'home (en el sentit del mot «ἄνθρωπος» grec) i de les seves enormes capacitats creatives i en una irrenunciable aspiració a la universalitat, s'ha convertit en l'esperit mateix de la nostra civilització occidental. En aquesta línia, i com recorda novament l'hel·lenista francesa, la condemna de la violència, la tolerància, el respecte de la justícia i el desig de llibertat són connaturals al nostre sistema democràtic, que és també una troballa dels grecs i més concretament dels atenesos, que eren perfectament conscients d'haver inventat un sistema de govern que, en paraules de Pèricles, és una lliçó per a tota Grècia, i, també, tants segles després, per a tots nosaltres. No crec que calgui estendre'm més en l'exposició de l'herència grega, la vigència de la qual és inqüestionable, com inqüestionable em sembla que és també la imatge de país desballestat que, arran de la crisi econòmica i de la intervenció del BCE, tenen de la Grècia d'avui la majoria d'europaus. D'aquesta visió sens dubte esbiaixada del país hel·lènic en són en bona part responsables els mitjans de comunicació, que sovint es recreen en les misèries econòmiques d'aquest país, ja que, tot i que amb matisos, segueixen presentant Grècia com la vergonya d'Europa (com l'anomenaven els alemanys en el temps en què vaig dirigir l'Institut Cervantes de Frankfurt, fa ara una desena d'anys). Naturalment, si jutgem la solvència dels estats en termes exclusivament econòmics, Grècia és a la cua d'Europa. I aquí el problema el té el nostre vell i benpensant continent, no Grècia, perquè, si bé està acceptat de manera generalitzada que la cultura és

la baula d'unió de tots els pobles d'Europa, la Unió Europea –que ja va néixer com una comunitat del carbó i de l'acer– ha acabat essent un sistema merament financer i d'inversions. Se'ns omple la boca quan parlem de cosmopolitisme, però la cultura segueix quedant-ne completament al marge i no és mai tinguda en compte com a punt comú de trobada.

Ningú no discuteix que Grècia és el bressol cultural d'Europa, però aquest país, que compta la història per mil·lennis i que, en paraules de l'enyorat Josep Piera, agonitza d'antigor, cremat sota el sol mediterrani, sembla que des de fa molts segles ha deixat de contribuir a engrandir culturalment Europa. Tal com va etzibar un taxista –encarnat pel gran actor Thanassis Vengos– al protagonista de la pel·lícula més famosa de Theo Angelópulos, *La mirada d'Ulisses* (1995), Harvey Keitel: «Els grecs som un poble moribund. Hem culminat el cicle que ens corresponia. Tres mil anys entre pedres i estàtues trossejades i ara estem agonitzant». Un periodista tan solvent com Ignasi Aragay feia l'afirmació següent en un article publicat al diari *Ara* fa un parell d'estius: «La Grècia del segle xx i del que portem del XXI no ha tingut sort. Sort en té del llegat de l'antiguitat. Porta temps vivint en la penombra d'una tragèdia grega: es va llançar a un guany fàcil, cansada de ser pobra però culta i tradicional. És un país fallit, de nou empobrit, polaritzat».¹ I si bé Grècia a poc a poc va sortint del pou d'un deute públic que semblava no tenir fons, la inflació alarmant d'anys anteriors està essent controlada i el crèdit a les famílies comença a fluir, l'encariment de la vida i les serioses dificultats que tenen molts grecs per arribar a finals de mes semblen ara l'únic focus d'interès per als periodistes europeus. Fa uns mesos, a les pàgines de *La Vanguardia*, el periodista Rafael Ramos escrivia un article titulat «Grecia

---

1 <www.ara.cat/opinio/grecia-catalunya-europa_129_5093595.html> (Consulta: 15 de maig de 2026).

no logra cicatrizar las heridas de la austeridad», il·lustrat per una fotografia que és una autèntica declaració de principis: una colla de pensionistes grecs asseguts al pedrís del carrer de l'Estadi, amb l'edifici de l'Acadèmia d'Atenes –la màxima institució cultural del país– com a teló de fons. El peu de foto no deixa cap dubte sobre el sentit últim de la imatge: «Pensionistas griegos, durante un descanso en la marcha de protesta que hicieron el pasado 22 de noviembre en el centro de Atenas». El primer paràgraf indica ben clarament el to de l'article: «Un puñado de vagabundos tiene instalado su chiringuito en los soportales del antiguo estadio Apóstolos Nikolaídis del Panathinaikós, en la avenida Leoforos Alexandras, a tiro de piedra del cuartel de la policía de Ática, un importante hospital, la estación de metro de Ambelókipi y un desvencijado edificio de forma rectangular que alberga a solicitantes de asilo y de cuyas ventanas cuelgan sábanas convertidas en pancartas. Es la otra cara de Atenas, la que no suelen ver los millones de visitantes de la Acrópolis y del Museo Arqueológico ni sale en las estadísticas macroeconómicas. Una realidad paralela».²

Però realment la Grècia moderna no és més que un Estat (econòmicament) fallit o, en el millor dels casos, un destí turístic de primer ordre (com deia Aragay, «sort en té del llegat de l'antiguitat»)? Fa anys que em plantejo aquesta pregunta i crec sincerament que no. El present assaig, doncs, es planteja com una «*mise à l'épreuve*», com una «*quête de la preuve*», en paraules del crític literari i assagista Jean Starovinski –o com una provatura, parafrasejant el gran Joan

---

2 <www.lavanguardia.com/internacional/20241208/10179741/grecia-logracicatrizar-heridas-austeridad.html> (Consulta: 15 de maig de 2026). I en la mateixa línia hem de llegir un altre article, molt més recent, titulat «Grecia, revancha (y desencanto) tras la Gran Crisis», signat per Claudi Pérez i publicat el 21 de desembre de 2025 a *El País*: <www.elpais.com/economia/negocios/2025-12-20/grecia-revancha-y-desencanto-tras-la-gran-crisis.html> (Consulta: 15 de maig de 2026).

Fuster–, amb l'objectiu de demostrar (sense caure en el xovinisme filhel·lènic) que Grècia segueix tenint una aportació important al projecte cultural europeu i que, per tant, té tot el dret de figurar a la nòmina dels països culturalment potents d'Europa, com ho havien estat els seus avantpassats més de dos mil cinc-cents anys enrere.

A l'hora d'establir el punt de partida del meu assaig, he decidit remuntar-me a la Guerra de la independència i a la creació del primer Estat grec l'any 1832. La raó és clara: l'aixecament contra l'ocupant turc l'any 1821 que va desembocar –després d'un seguit de carnatges horribles– en la constitució i reconeixement per part de les potències europees del país que avui coneixem com a Grècia és una fita molt important en la mil·lenària història grega, ja que mai abans els habitants de la Península hel·lènica havien constituït un Estat pròpiament dit. Així ho ha exposat amb molta claredat el catedràtic emèrit del King's College d'Oxford, el professor Roderick Beaton, en la seva tan celebrada obra *The Greeks: A global History* (2021c), malgrat que als darrers dos segles de la història grega dedica amb prou feines seixanta pàgines davant de les més de dues-centes reservades a la Grècia clàssica. Certament, a l'antiguitat Grècia estava constituïda per un llarg reguitzell de ciutats estat independents, amb lleis i moneda pròpia cadascuna d'elles. És cert que, com a resultat del procés colonitzador que es va perllongar durant més de dos segles (VIII-VI aC), tota la Mediterrània es va omplir a vessar de colònies gregues (una d'elles, Empúries, a casa nostra mateix), una realitat que va dur Plató a afirmar que els grecs s'havien establert al voltant d'aquest mar com granotes al voltant d'una bassa, en un clar avançament del que seria el «Mare Nostrum» romà. En època romana, Grècia constituï una província, primer, de la República i, després, de l'Imperi, i així va ser també en època bizantina i otomana. L'Estat grec sorgit de

la guerra d'independència –de la qual es va celebrar amb grans fastos fa cinc anys el dos-cents aniversari– pot ser, doncs, un bon punt de partida. Així, aquest primer capítol, que porta per títol «*That Greece might still be free*: guerra d'independència i filhellenisme», gira entorn de l'assoliment de la independència per part de Grècia i de la fundació del primer Estat grec modern fa gairebé dos-cents anys. Però, al seu torn, la lluita desigual del poble grec per la llibertat va servir per donar impuls als moviments nacionalistes sobretot de l'àrea balcànica i de l'Amèrica del Sud. De retruc, doncs, la guerra d'independència va ajudar a la construcció nacional de molts països europeus i sud-americans. En aquest capítol, com ja indica la primera part del títol, presto una atenció especial a la figura de Lord Byron, el prototipus de filhel·lè europeu, que, portat més per la passió que per unes capacitats militars realment efectives, va acabar morint (de septicèmia) a Messolongui, molt a prop del camp de batalla i sota l'estrèpit de les canonades turques que intentaven enderrocar els murs de la ciutat rebel.

Els tres capítols següents són dedicats a Konstandinos P. Kavafis, el més gran dels poetes neogrecs, i a la petjada que ha deixat en dos dels majors representants de la literatura anglesa de la primera meitat del segle xx: Edward M. Forster i Lawrence Durrell. Kavafis havia declarat en una ocasió a un representant d'una revista literària francesa que no ha pogut ser identificat que era «un poeta ultramodern, un poeta de les generacions futures», i manifestava estar segur que, amb els anys, la seva obra no quedaria «tancada a les biblioteques com un document històric de l'evolució literària grega» (Kavafis 2020: 121). A tot aquell que faci una lectura superficial dels poemes de Kavafis, aquesta afirmació el deixarà una mica perplex, perquè rarament el poeta es refereix en els seus poemes al moment present. El seu món, com és ben sabut, és el de la Grècia hel·lenística i, en part també (tot i que en menor grau), el de la imparable expansió romana, que anà engolint un rere l'altre tots

els regnes sorgits de les conquestes d'Alexandre el Gran, així com el bizantí. Una lectura més aprofundida, però, posa de manifest que, rere aquest aparat històric, l'alexandrí reflexiona sobre problemes humans universals i, sobretot, tracta temes en els quals es manifesten ben a les clares les seves dots de visionari. Aquest és el cas, per exemple, de la denúncia de la pena de mort, del transfugisme polític o de la pèrdua de l'idioma com a tret bàsic de la identitat dels pobles, o el de la defensa desinhibida de l'amor entre homes i la seva aposta decidida pel mestissatge. Els anys han donat la raó al poeta, l'actualitat del qual és avui indiscutible. Aquest segon capítol, doncs, va dedicat a presentar amb nombrosos exemples (alguns, inèdits) les principals aportacions de Kavafis a la literatura universal.

L'ombra de Kavafis és realment allargada, i la seva influència en la literatura europea del segle xx i d'aquests primers decennis del XXI és impressionant. Crec que puc afirmar, sense risc a equivocar-me, que és el poeta europeu que més ha influït en la literatura, la música i l'art catalans contemporanis, com he intentat demostrar (al llarg de més de tres-centes pàgines) en el llibre *El bell viatge: Kavafis a la cultura catalana*, guardonat el 2024 amb el premi Joan Fuster d'assaig i publicat l'any passat per l'editorial valenciana 3i4. Si hi ha una altra literatura on la petjada kavafiana és especialment fonda, aquesta és l'anglesa, tant per la varietat d'autors que s'han deixat captivar per aquella veu sovint ferida, trasbalsada, commovedora i un punt estoica però sempre lúcida que emergeix dels versos de l'alexandrí, com per la seva rellevància en el panorama literari europeu. Tant és així que podem entendre perfectament que fos a través del món anglosaxó (on Kavafis des del primer moment ha format part del projecte literari i cultural de la modernitat) que aquest alexandrí universal passés a tenir un lloc de rellevància en el parnàs de la majoria de literatures europees. I, en aquest sentit, l'aportació d'E. M. Forster (que el va arribar a conèixer i amb el

qual va intercanviar un munt de cartes) i de Lawrence Durrell és fonamental. En el tercer capítol, doncs, intento determinar l'abast real de la influència de Kavafis en dues obres fruit de l'estada de Forster a Alexandria durant la Primera Guerra Mundial (*Alexandria: a History and a Guide* [1922] i *Pharos & Pharillon* [1923]), una influència que va ser determinant per despertar l'interès del narrador britànic pel món oriental, que donaria com a fruit la seva obra més cèlebre, *A Passage to India* (1924). A més, dono a conèixer i comento un parell de poemes seus inèdits d'inspiració kavafiana que he localitzat en el seu arxiu, conservat al King's College de Cambridge, i que validen la famosa asseveració de Goethe, segons el qual, «abandonada a si mateixa, tota literatura exhaurix la seva vitalitat, si no ve a regenerar-la l'interès i les contribucions de la literatura estrangera» (Martí Monterde 2019: 189). En el quart capítol, completo el panorama de la petjada de Kavafis en la literatura anglosaxona fixant el focus en una de les obres més rellevants de la narrativa anglesa del segle passat, el *Quartet d'Alexandria*, de Lawrence Durrell, fruit de l'estada del seu autor al Caire i, sobretot, a Alexandria durant la Segona Guerra Mundial. En els quatre relats que la integren (*Justine*, *Balthazar*, *Mountolive* i *Clea*), Kavafis i la seva obra ens assalten en moltes de les seves pàgines. Com ja han indicat la majoria d'estudiosos, l'ombra kavafiana en el *Quartet* va des de la presència del poeta com un referent llunyà de la vida literària alexandrina anterior a l'arribada de Durrell a la ciutat fins a la referència explícita a poemes seus, dels quals es reproduïxen versos sencers. Intentaré demostrar, però, que aquesta ombra és molt més allargada del que es pensava i apareix, de manera subtil però perfectament identificable, en moltes escenes d'aquesta obra que ningú no havia vinculat abans a la poesia kavafiana. El capítol acaba amb el rastreig de la influència de Kavafis en la poesia de Durrell, com a mostra de l'interès constant del narrador anglès pel poeta alexandrí, que no va deixar mai de llegir i fins i tot de traduir

a la llengua anglesa al llarg de tota la vida, i de considerar-lo com un referent literari de primer ordre.

El poeta i, sobretot, narrador Pandelís Prevelakis (1909-1986) és, al costat de Nikos Kazantzakis, l'escriptor cretenc més rellevant de la passada centúria. La majoria de les seves novel·les s'inspiren en les lluites del seu poble contra els turcs, però hi ha una novel·la breu, *Crònica d'una ciutat* (1938), que ha creuat les fronteres estrictes de Grècia i s'ha acabat convertint en una mena de manifest literari a favor del que en podríem dir l'essència i el *modus vivendi* mediterranis. A casa nostra, Josep Pla en parlà elogiosament, i l'acadèmic francès A. Chamson la va definir com el millor antídoto davant de «*l'accélération de l'Histoire, l'inversion des valeurs, le déchaînement anarchique de l'énergie*» (1960: 9). En totes les llengües i en tots els països en què l'obra ha estat traduïda –que no són pocs–, aquesta crònica de la ciutat natal de Prevelakis, Réthimno, ha despertat la mateixa admiració, i arreu ha estat presentada com una obra modelica, que ha exercit una poderosa influència en moltes literatures (en el cas de Catalunya, podem rastrejar la seva presència en l'obra de Josep Pla, Maria Àngels Anglada i Rafel Nadal).

Sense deixar Creta, el sisè capítol és dedicat a Nikos Kazantzakis (1883-1957), la reflexió del qual sobre la condició humana i sobre la relació de l'ànima amb Déu recorre de cap a cap tota la seva producció literària i es fa especialment obsessiva a l'*Ascesi* (1945), que ell mateix havia definit com la llavor de la qual havia florit tota la seva obra. Més concretament, l'*Ascesi* constitueix la teorització d'una dedicació obsessiva, al llarg de tota la vida, a la figura de Jesucrist i a la unió, real i misteriosa alhora, de l'home amb Déu. Com indica el seu subtítol en la primera edició de 1927, «*Salvatores Dei*», adreçat als homes, aquests, en opinió del cretenc, són salvadors de Déu. L'home necessita Déu, però Déu també necessita l'home, que en la seva lluita interior per elevar-se cap a Déu –objectiu bàsic, en definitiva, de tota actitud ascètica– enforteix la

figura mateixa de Déu. Però alhora, reforçant Déu, l'home reforça la seva ànima i col·labora en l'evolució mateixa del món. La unió mística de l'ànima humana amb la divinitat és alhora una comunió amb l'eternitat, i són benaurats, com diuen les darreres paraules de l'obra, aquells que se salven i salven la seva ànima, perquè així alliberen Déu. Estem, per tant, davant d'un plantejament teològic profundament humanitzat, que sens dubte pot donar una resposta millor que la teologia tradicional a les aspiracions i a les necessitats espirituals dels homes i les dones del segle XXI.

En el país en què va néixer l'art occidental, la pintura naïf de Theófilos Khatzimikhail (1870-1934), que va triomfar a París, la meca de l'art a la passada centúria, havia de tenir també el seu lloc, i a ell li és dedicat el setè capítol. Gràcies en bona part a la intermediació i mecenatge del crític grec Stratís Eleftheriadis (Tériade), la pintura naïf de Theófilos, amb les seves representacions d'escenes mitològiques, herois de la guerra d'independència i paisatges de Lesbos, la seva illa natal, va conquerir París, que li dedicà una gran exposició al museu del Louvre l'any 1961. Lloat per Le Corbusier i pels dos premis Nobel de literatura grecs, Iorgos Seferis i Odisseas Elitis, aquest «deixeble innocent dels sentits», com se l'ha definit en alguna ocasió, es va convertir a ulls de tot Europa en el prototipus del pintor grec tradicional.

Poca gent sap que, entre els ideòlegs del Maig del 68, Kornílios Kastoriadis (Istanbul, 1922 - París, 1997) ocupa un lloc de privilegi, en cap cas inferior al de Jean Paul Sartre, la seva cara més coneguda. Filòsof, sociòleg, economista, psicoanalista i forjador del concepte d'autonomia política, va ser qualificat pel líder estudiantil d'aquell maig convuls, Daniel Cohn-Bendit, com l'inspirador espiritual d'un moviment que va qüestionar com mai s'havia fet abans les bases econòmiques i socials de la vella Europa. Així, des de fermes postulats comunistes i marxistes, Kastoriadis inspirà l'oposició a la societat de consum, el capitalisme,

l'imperialisme i l'autoritarisme, així com als partits polítics tradicionals, al govern, als sindicats i a la universitat mateixa. Fins i tot el lema d'aquell moviment, «La imaginació al poder», prové del títol del darrer article publicat per Kastoriadis a la revista *Socialisme o barbàrie*, fundada per ell mateix i per Claude Lefort l'any 1948 i que s'edità ininterrompudament fins al 1965. En el vuitè capítol, doncs, intento esbrinar l'abast real –que és molt més gran del que normalment es pensa– del paper de Kastoriadis com a inspirador del Maig del 68.

La tristament famosa dictadura dels Coronels (1967-1974) va sumir Grècia durant set anys en la negra nit del feixisme. La repressió política, però, va esperonar la cultura i, de manera més concreta, la literatura i la música com en cap altre moment de la història grega recent. Aquest període precisament coincideix amb una de les etapes més brillants del poeta Iannis Ritsos (una de les veus més rellevants de la literatura grega moderna), del músic Mikis Theodorakis, de l'actriu Melina Merkuri i de la cantant Maria Faranduri. Aquests personatges –a bastament coneguts fora de Grècia– em serveixen per enquadrar el vertader protagonista del capítol: l'enginyer i poeta Aléxandros Panagulis, que es convertí en tot un mite tant dins com fora de Grècia en ser arrestat quan va fallar l'atemptat que el 13 d'agost de 1968 va perpetrar contra el cap de la Junta militar, Gueórguios Papadópuos. La notícia de les dues penes de mort a les quals va ser condemnat –finalment commutades per cadena perpètua– i les terribles tortures que va patir a la presó a Bogiati (havia arribat a escriure versos a les parets de la seva cel·la amb la sang que regalimava de les ferides provocades per les pallisses contínues que rebia) van traspasar les fronteres gregues i el van convertir en el prototipus del resistent a tota dictadura (no només a la grega). La periodista italiana Oriana Fallaci, que el va entrevistar i a qui va dedicar el llibre *Un uomo*, segellà de manera definitiva la condició de màrtir de Panagulis.

L'any 2017, quan es complien cinc anys de la mort del cineasta grec Theo Angelópulos, el seu amic i guionista Petros Màrkaris va sentir la necessitat d'escriure-li una carta. Aleshores, Grècia –i, per extensió, tot Europa– començava a viure el malson dels refugiats, que s'amuntegaven a milers en campaments insalubres a l'illa de Lesbos, entre altres llocs, quan no morien ofegats a la Mediterrània. Aquesta dura realitat –que està lluny de resoldre's– ja va ser tractada per Angelópulos en l'anomenada «Trilogia de les fronteres» (*El pas suspès de la cigonya* [1991], *La mirada d'Ulisses* [1995] i *L'eternitat i un dia* [1998]). I en aquest escrit tan rellevant –i tan poc conegut– per conèixer la filmografia d'Angelópulos –el cineasta grec més internacional, guardonat amb premis tan prestigiosos com la Palma d'Or al festival de Cannes o el Lleó d'Or al de Berlín–, Màrkaris recorda que, quan discutien el guió d'*El pas suspès de la cigonya*, Angelópulos ja li havia reconegut que el problema dels refugiats acabaria essent el gran problema de la nostra època. El cineasta grec, doncs, va saber intuir l'autèntic abast que, amb el transcurs dels anys, acabaria tenint el drama dels refugiats, avui malauradament ben present arreu d'Europa. El darrer capítol anirà dedicat a estudiar i analitzar aquesta dura realitat en la filmografia d'Angelópulos i a la visió premonitòria que aquest en va tenir.

En resum, aquest llibre respon a la definició que va fer de l'assaig Theodor Adorno, que el va qualificar com el gènere literari més lliure que existeix, en el sentit d'experiència intel·lectual oberta, ja que aborda temes històrics, literaris, artístics, teològics, cinematogràfics, polítics i filosòfics, que alhora permeten reflexionar sobre tot allò que la Grècia moderna deu a la seva il·lustre predecessora, com sembla fer l'euzó assegut sobre els venerables marbres de l'Acropolis en la imatge de coberta, o el Nobel grec de literatura Iorgos Seferis, quan afirmava, en uns versos cèlebres: «M'he

despertat amb aquesta testa de marbre a les mans, / que em fatiga els colzes i no sé on recolzar-la». Així doncs, el seu caràcter –si es vol– fragmentari respon al principi –manllevat també d’Adorno (2004: 43)– segons el qual «l’assaig pensa en fragments», perquè la realitat és feta de fragments, de manera que, com ja defensava Fuster, «en la seva fragmentarietat l’assaig conté la seva plenitud» (Martí Monterde 2019: 61). El resultat és un mosaic policromat (un *opus vermiculatum*, segons la denominació musivària romana), format per tesselles de formes i colors ben diferents i fins i tot contrastants, que troba la seva unitat i coherència precisament en la varietat conceptual dels diferents temes que l’integren i en el morter que els uneix, que no és altre que l’aportació del geni grec al projecte cultural europeu en les dues darreres centúries.

Finalment, en el capítol dels agraïments, he de donar les gràcies, en primer lloc, als membres del jurat del xxvii premi d’Assaig Mancomunitat de la Ribera Alta (Eduard Gay, Leo Giménez, Antoni Martí, Sandra Montserrat i Gustau Muñoz), que van considerar el meu assaig digne d’aquest guardó tan prestigiós, així com a l’Ajuntament d’Alzira (i molt especialment al seu alcalde, Alfons Domínguez, al seu regidor de Cultura, Israel Pérez, i al seu tècnic lingüístic, Adrià Jaén) i a tot el personal de l’editorial Bromera (però, sobretot, a Sandra Capsir, la directora general, i a Marc Senabre i Susanna Lliberós, responsables de la col·lecció d’assaig), per la iniciativa de convocar conjuntament els premis Ciutat d’Alzira, que s’han convertit en tot un referent de la cultura valenciana des de ja fa prop de mitja centúria. En concret, dins d’aquests premis, el guardó d’assaig és dotat generosament per la Mancomunitat de la Ribera Alta, representada per la seva actual presidenta, Francisca Momparler, i pel seu vicepresident, Josep Mur. A ells també vull fer avinent el meu agraïment més sincer, així com a la meva dona,

Gurutze Irusta, i als meus fills, Pau i Idoia, pel seu suport sempre incondicional.

La reproducció de les imatges que acompanyen aquesta edició no hauria estat possible sense la generosa cessió, per a la fotografia de coberta, d'Alike Tsírquialu, responsable de l'Arxiu Fotogràfic del Museu Benaki, d'Atenes, així com, per a la resta d'imatges, d'Irini Solimonidi i Maria Smali, de la Biblioteca Guenàdios, també d'Atenes; de Tom Davies, del King's College de Cambridge; de Marianna Khristofi, de l'Arxiu Kavafis, depenent de la Fundació Onassis, d'Atenes; d'Erifili Khioteli, vicealcaldessa de l'Ajuntament de Lesbos, i de la seva col·laboradora, Assimènia Míliu, responsables de la Regidoria de Cultura (que és qui gestiona el Museu Theófilos, del qual provenen les imatges reproduïdes en el capítol dedicat a aquest gran pintor mitilíenc), així com de Petros Màrkaris, Fivi Ikonomopulu i Eleni Anguelopulu, guionista, vídua i filla, respectivament, del cineasta Theo Anguelópulos. A més, la contribució dels amics Joan Coderch i Xiyuan Meng a l'hora de localitzar alguns articles sobre la petjada kavafiana en el *Quartet d'Alexandria* de Durrell ha estat determinant. A tots ells, moltes gràcies.

L'Escala-Empúries, primavera de 2026